

صمیمیت والدین و فرزندان راهی برای اعتلای انسان

فارغ از اینکه فرزند، در چه برهه‌ای از زندگی بسر می‌برد، والدین می‌بایست این اصل کلی را مدنظر داشته باشند که برقراری ارتباط صمیمانه و گرم با فرزند، اولین قدم موثر در اطاعت پذیری فرزند از دستورات و ارزش‌های اخلاقی والدین است.

فارغ از اینکه فرزند، در چه برهه‌ای از زندگی بسر می‌برد، والدین می‌بایست این اصل کلی را مدنظر داشته باشند که برقراری ارتباط صمیمانه و گرم با فرزند، اولین قدم موثر در اطاعت پذیری فرزند از دستورات و ارزش‌های اخلاقی والدین است.

پیشرفت روز افزون و سریع زندگی صنعتی در دنیای امروز، موجب شده تا میان نسل جوان و نوجوان با والدین فاصله ایجاد شود و به عبارتی شکاف میان نسل‌ها بوجود آید، از این رو یکی از مسائل مهم تربیتی که عده‌ای از والدین امروزه با آن دست به گریبان هستند، مساله نافرمانی یا اطاعت گریزی فرزندان نسبت به خواسته‌های والدین است.

متأسفانه عده‌ای از والدین به تصور اینکه نیاز فرزندان نشان تنها در تهیه لباس زیبا و تغذیه مناسب خلاصه می‌شود، از ایجاد فضای صمیمانه و ارتباط دوستانه با فرزند خود خودداری کرده، به همین دلیل دائماً بین میان این دو نسل بر سر مسائل مختلف، اختلافاتی به وجود می‌آید.

اما در صورتی که والدین، راه‌های درست و مناسب ارتباط با فرزند خود را نیاموخته باشند، همواره رفتار فرزندشان برای آن‌ها چالش بر انگیز و دردسر ساز می‌شود.

فارغ از اینکه این فرزند، در چه برهه‌ای از زندگی بسر می‌برد، والدین می‌بایست این اصل کلی را مدنظر داشته باشند که برقراری ارتباط صمیمانه و گرم با فرزند، اولین قدم موثر در اطاعت پذیری فرزند از دستورات و ارزش‌های اخلاقی والدین است.

همواره باید این نکته را به مدنظر داشت که اگر والدین، رفتاری کج خلقانه و انتقادی از خود نشان دهند، فرزندان تا زمانی از آن‌ها حرف شنوی دارند که از آن‌ها ترس داشته باشند. از همین رو به محض اینکه فرزندان تشخیص دادند ترس بی مورد است، در برابر والدین و مربیان خود می‌ایستند و نافرمانی می‌کنند. این جمله معروف است که گفته می‌شود: «ما از کسی اطاعت می‌کنیم که او را دوست داریم و کسی را دوست داریم که با ما ارتباط خوبی داشته باشد.»

از طرف دیگر؛ استفاده مداوم و همه جانبه از تحکم و زور در برابر فرزندان نیز، باعث طغیان فرزند می‌شود. پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره فرموده است: «کودکانتان را تحت فشار قرار ندهید و آنان را به طغیان وا ندارید.» [1]

در جای دیگری امام علی علیه‌السلام فرموده است: «قُلُوبُ الرِّجَالِ وَحْشِيَّةٌ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ؛ دل‌های انسان‌ها وحشی‌اند، پس به کسی روی می‌آورند که با آن‌ها انس گیرد.» [2]

لذا حرف شنوی و حساب بردن فرزندان از والدین را نباید تنها معلول تحکم و زورگویی دانست؛ زیرا روشن است که حساب بردنی که صرفاً به خاطر ترس و اضطراب باشد، روابط فرزندان را با والدین، از عاطفه و صمیمیت خالی کرده و آن را به روابطی خشک و رسمی مبدل می‌کند.

در موارد متعددی می‌توان مشکلات جدی فرزندان را تنها با یک تذکر آرام و برخورد صمیمانه و به دور از خشونت از بین برد. طبق فرمایش اندیشمندی؛ چیزی را که می‌توان با قاشق تراشید با چاقو نمی‌تراشند. همچنانکه هیچگاه فندق را با پتک نمی‌شکنند.

البته این بدین معنی نیست که تنها برخورد صمیمانه والدین با فرزند، راهگشا باشد، بلکه باید همواره با حفظ اولویت بخشی مڈارا در زندگی، اصل تعادل در این زمینه را رعایت کرد که در غیر اینصورت، اطاعت گریزی فرزندان همچنان پابرجا خواهد ماند.

پس علاوه بر آن که فرزند باید با والدین خود روابط صمیمانه توأم با مهر و محبت داشته باشد، لازم است تا حدی هم از آن‌ها حساب ببرد؛ یعنی هیبت پدر تا حدودی در دل فرزند وجود داشته باشد. اگر والدین نزد فرزند خود، چنین موقعیتی نداشته باشند و در نظر فرزند افرادی بی‌مقدار و بی‌شخصیت جلوه کنند، فرزند، خود را فردی رها شده به حال خود خواهد دانست و روشن است که چنین احساسی تا چه اندازه می‌تواند برای فرزند و خانواده‌اش منشاء ضرر و زیان شود.

در روایتی از امام صادق علیه‌السلام آمده است: «لا تذهب الحشمة بینک و بین أخیک و ابق منها فإنّ ذهاب الحشمة ذهاب الحیاة و بقاء المودة؛ مبدا حشمت و بزرگی میان خود و بردارت را از بین ببری، زیرا از بین رفتن حشمت پیامدش از بین رفتن دوستی است.» [3] از این رو نباید صمیمت میان والدین با فرزند به گونه باشد که موجب فرو ریختن آداب و احترام لازم میان طرفین شود.

از سویی دیگر، برخوردهای صمیمانه و در عین حال محترمانه میان هریک از پدر و مادر و مراعات حریم حرمت و شؤونات هریک از آن‌ها از طرف دیگری، در پیدایش حس احترام نسبت به والدین بسیار موثر است؛ از این رو اگر در مواردی مشکلات و مسائلی در روابط پدر و مادر وجود داشته باشد، لازم است این مسائل را نزد فرزندان آشکار نکنند یا احياناً یکی در غیاب دیگری به انتقاد و بدگویی از طرف مقابل نپردازد. [4]

چه بسا مهم‌ترین مساله در این زمینه، این است که والدین تصور می‌کنند که برقراری یک رابطه صمیمانه و گرم با فرزندشان مشکل است، در حالی که اگر والدین کمی حوصله و صبوری کرده و با آرامش به حرف‌های فرزندشان گوش دهند، مسلماً بسیاری از گره‌هایی که بایستی با دندان باز شوند، با دست به راحتی باز می‌شوند.

اگر خواهی سخن گویی، سخن بشنو، سخن بشنو

زبان آن کس تواند زد، که اول گوش گردد او

وقتی جوان امروزی احساس امنیت کند، قادر خواهد بود که با والدین خود صحبت کند، بدون اینکه واهمه‌ای از طرد شدن، مورد تحقیر قرار گرفتن و مورد مقایسه قرار گرفتن داشته باشند. در چنین شرایطی، آن جوان یا نوجوان، والدین خود را محرم اسرار دانسته و ارتباط صمیمانه‌ای برقرار می‌کند.

یک مثال روشن؛ اینکه خود والدین در قبل از ازدواج، چرا با یک دوست راحت صحبت می‌کردند، اما با پدر و مادر یا حتی با خواهر و برادر

خود نمی‌توانستند به راحتی صحبت کنند؟ زیرا یک دوست تنها به حرف‌ها گوش می‌دهد و در نهایت برای اینکه دوستش را آرام کند، همدردی می‌کند و حتی یک راهکار هم جلوی پای او می‌گذارد.

چه بسا بتوان گفت؛ والدین به این دلیل نمی‌توانند با فرزند خود به ویژه در دوره نوجوانی و جوانی روابط صمیمانه برقرار کنند که فرزند خود را با زمان نوجوانی و جوانی خود مقایسه می‌کنند و انتظار دارند مانند فرزندان آن زمان رفتار کنند، حال آنکه خودشان نیز در آن ایام با والدین خود در تضاد بودند و همین مشکل را داشتند.

این اختلاف نظر میان والدین و فرزندان (نوجوان و جوان) که در بیشتر خانواده‌های امروزی به چشم می‌خورد، اکثر اوقات به تعارض و تضاد میان آنان منجر می‌شود. چون از یک طرف والدین تلاش می‌کنند خواسته فرزندشان را نادیده گرفته و عقیده خود را به او تحمیل کنند و در طرف مقابل هم نوجوان به هر طریقی مقاومت کرده و بدنبال آن است که سلاقی، اعتقادات و ارزش‌های خود را به کار ببندد. به همین دلیل نافرمانی می‌کند و تضاد و کشمکش به وجود می‌آید.

از این رو لازم است که والدین، مهارت‌های ارتباط صمیمانه و صحیح با فرزند را آموزش ببینند.

اما راهکارهای کاربردی و عملی:

1. اولین راهکار این است که والدین، با آرامش به حرف‌های فرزند خود گوش داده و بدون اینکه از منظر پدرانه یا مادرانه او را قضاوت کنند، سعی کنند حرف‌های او را مانند یک دوست صمیمی گوش داده و درک کنند. مسلماً یکی از مهم‌ترین نکات در شکل‌گیری یک رابطه‌ی دوستانه با فرزند این است که والدین همیشه از موضع آمرانه با او برخورد نکنند. مگر می‌شود همیشه والدین به فرزندشان دستور دهند و در عوض از او بخواهند همچون یک دوست با آن‌ها صمیمی باشد؟ از این رو اگر والدین با موضوعی موافقتی ندارند، در عوض نهی‌کردن فرزندشان، او راهنمایی کنند و همیشه این اصل را به جای امر و نهی‌کردن انتخاب کنند و در اولویت قرار دهند.

2. والدین، باید فرزند خود را آن طور که هست، بپذیرند و نباید بیش از توانش از او انتظار داشته باشند و همچنین نباید او را با دیگری حتی با دیگر فرزندان خود مقایسه کنند. مقایسه او با دوستان و همسن و سالانش کار نادرست و مردودی است و صمیمیت میان والدین و فرزند را از بین می‌برد.

پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره فرموده است: «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بَرٍّ قَالَ كَيْفَ يُعِيثُهُ عَلَى بَرٍّ؟ قَالَ؛ يَقْبَلُ مِيسُورَةً وَ يَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورَةٍ وَ لَا يُرْهِقُهُ وَ لَا يَحْتَرِقُ بِهِ؛ خدا رحمت کند کسی را که فرزندش را در نیکی به خود یاری می‌کند. راوی حدیث پرسید: چگونه فرزندمان را در نیکی به خود یاری نماییم؟ حضرت فرمود: آنچه را که کودک در قوه و توان داشته و انجام داده است از او قبول کند، آنچه انجام آن برای کودک سنگین و طاقت فرسا است از او نخواهد، او را به گناه و طغیان وادار نکند و به او دروغ نگوید و در برابر او مرتکب اعمال جاهلانه [و احمقانه] نشود.» [5]

3. والدین، لازم است محبت و علاقه خود را از صمیم قلب، به صورت جملاتی شیرین، اما نه چرب زبانی به فرزندشان ابراز کنند؛ زیرا این کار محبت‌ها و دوستی‌های پایدار را افزایش و استمرار می‌دهد. مسلماً ابراز محبت کلامی والدین به فرزندان بسیار نقش مثبتی خواهد داشت؛ مثلاً پسر یا دخترم، خیلی دوستت دارم، به تو افتخار می‌کنم و ...

از طرفی، فقدان رابطه محبت آمیز، منجر به وجود آمدن کمبود محبت در شخصیت فرزندان می‌شود و علاوه بر آن، باعث ضعف اعتماد به نفس در فرزندان نیز می‌شود و برای پر کردن این خلأ عاطفی بدنبال جای دیگری خواهند بود که معلوم نیست چقدر می‌تواند برای آنان خطرناک باشد. چرا برخی از نوجوانان کم سن و سال به سیگار و اعتیاد تمایل پیدا می‌کنند؟ چرا برخی از دختران نوجوان در دام جوانان هوس‌باز می‌افتند؟ چرا برخی بدنبال تبرج و خودنمایی بوده و سعی دارند به گونه‌ای خود را مطرح کنند؟ و سوالاتی از این دست که می‌توان مهم‌ترین ریشه‌های آن‌ها را در کمبود محبت فرزندان جستجو کرد.

4. والدین، باید با فرزند جوان و نوجوان خود متناسب با زبان دل آن‌ها و مناسب با زمان زندگی آن‌ها سخن بگویند.

5. والدین می‌توانند فاصله ذهنی و روحی میان خود با فرزند جوان و نوجوانشان را با درد و دل کردن و تعریف از خاطرات جوانی و نوجوانی خود، کم کنند.

6. والدین با بزرگواری و در بستر تغافل و بدون هیچ گونه اهانت و جسارتی، باید از خطاها و اشتباهات فرزند خود بگذرند و آنان را ببخشند. اهمیت فراوان این اقدام تربیتی در زندگی را می‌توان با لحظه‌ای درنگ در این روایت شریف، دریافت؛ رسول رحمت صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: «نیمی از انسان عاقل، تغافل (چشم پوشی) است.» [6]

7. والدین لازم است با فرزند جوان و نوجوان خود به زبان تکریم و احترام سخن بگویند؛ مثلاً نام فرزند خود را با احترام به ویژه در حضور دیگران صدا کنند.

8. دادن هدیه هرچند کوچک از سوی والدین به فرزند، می‌تواند باعث جلب محبت و از بین رفتن دلخوری‌ها شود. پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره فرموده است: «تَهَادُوا تَحَابُّوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَذْهَبُ بِالضَّغَائِنِ؛ هدیه دهید و به یکدیگر محبت کنید چرا که هدیه کینه‌ها را از دل می‌برد.» [7] البته باید توجه داشت که در این زمینه نباید زیاده روی کرد؛ چه اینکه باعث انتظارات نابجا در فرزند می‌شود.

9. والدین می‌توانند با نزدیک شدن به دوستان فرزندشان، زمینه صمیمت و نزدیکی خود با فرزندشان را نیز فراهم می‌کنند و بر این اساس ارتباط محبت آمیز تقویت می‌شود.

10. والدین نباید در هنگام انتقاد از رفتار فرزند خود، شخصیت او را زیر سوال برده، بلکه بعد از بیان چند ویژگی مثبت او عمل ناپسند و نادرست فرزندشان را مورد نقد قرار دهند. همچنین نباید این انتقاد در جمع به ویژه در حضور اطرافیان نزدیک باشد؛ زیرا انتقاد در جمع،

معمولا به ایجاد حس حقارت و دست کم حس شرمندگی در فرزند منجر می‌شود، اما انتقادهایی که در خلوت در میان والدین و فرزند انجام می‌شود، گویای حُسن نیت والدین است که این در پذیرش انتقاد از سوی فرزند بسیار موثر است.

بنابراین ایجاد صمیمیت و ارتباط دوسویه میان والدین و فرزند جوان و نوجوان خود جهت تربیت صحیح لازم و ضروری است. مسلمانان وقت نگذاشتن از سوی والدین در این امر، ضرر و خسران را متوجه آن‌ها خواهد کرد.

امام صادق علیه‌السلام در این باره فرموده است: «هرکس در راه خیر انفاق نکند، موقعیتی پیش می‌آید که در راه شر دو برابر آن چه باید در راه خیر انفاق می‌کرد، الزاما خرج کند.» [8] از این رو اگر والدین اکنون که فرزندان‌شان به آنان نیاز دارند، وقتی را در اختیارشان قرار ندهند و زمانی را برای ابراز محبت و صمیمیت نسبت به آنان نگذارند، چه بسا در آینده مجبور شوند چند برابر وقتی که نگذاشته‌اند، وقت بگذارند و حسرت بخورند که چرا در گذشته وقت نگذاشته‌اند و فرزند خود را به درستی تربیت و هدایت نکرده‌اند.

منابع:

- [1]. نهج الفصاحه، کلمه 451
- [2]. نهج البلاغه، کلمات قصار، 50
- [3]. بحارالانوار، ج 75، ص 254
- [4]. کتاب رفتار والدین با فرزندان
- [5]. کافی، ج 6، ص 50
- [6]. غررالحکم، ص 245، حکمت 5046
- [7]. وسائل الشیعه، ج 7، ص 289
- [8]. خانواده پویا، ج 7، ص 28

عقیل مصطفوی مجد